

Malatya Yöresinde Ebelerin Hepatit B Yönünden Bilgi Düzeyleri⁺

Yasemin Ersoy*, Mehtap Ilgar**, Gülsen Güneş**

*İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi, İnfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji AD. Malatya

** İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı AD. Malatya

Hepatit B enfeksiyonu, gebelik döneminde tespit edildiğinde bebeğin korunmasının mümkün olması sebebi ile ayrı bir önem taşımaktadır. Malatya yöresinde gebelerin çoğunun takibini yapan ebelerin hepatit B yönünden bilgi düzeylerini ölçmek amacı ile bu çalışma planlandı.

Kesitsel tipteki çalışma, Malatya kentinde Merkez 24 Sağlık Ocağında toplam 195 ebeden Hepatit B anket formunu kendilerinin doldurmaları istenerek yapıldı. Anket sonuçları bilgisayar tabanlı istatistik programına kaydedilerek incelendi.

Hepatit B'nin bulaşma yolları konusunda ebelerin %28'i ortak tabak veya bardak kullanımı ile, %40'ı ise öpüşme ile geçeceği şeklinde kanaati sahiptiler. Hepatit B'nin hepatit C'ye dönüşebileceği yanlış kanaati ise ebelerin %72'sinde mevcuttu. Ebelerin %86'sı hepatit B taşıyıcısı gebeden doğan bebeğin korunabileceğini bilirken, ebelerin %49'u ikinci ayda yapılan aşının bu anneden doğan bebeği koruyacağı şeklinde yanlış bilgiye sahipti. Ayrıca 53 ebe (%28)'nin gebe takibi sırasında hepatit testi istenmesini gereksiz gördüğü saptandı. Doğru cevap verme yönünden mezun olunan okul ve hizmet süreleri arasında istatistiksel farklılık tespit edilmedi. Ebelerin %20'sinin kendi hepatit durumunu bilmediği, %3.3'ünün ise hepatit B taşıyıcısı olduğu öğrenildi.

Sonuç olarak; hepatit B yönünden ebelerin bilgi düzeyleri yeterli bulunmamış ve gebede hepatit B varlığında doğacak bebeğin kronik hepatit B edinme riskinin olabileceği sonucuna varılmıştır. Ülkemizde vertikal geçiş hala önemli bulaşma yolu olduğundan, ebelerin konu ile ilgili bilgi düzeylerinin artırılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hepatit B, Bilgi düzeyi, Ebeler

Knowledge Level of the Midwives About Hepatitis B in Malatya Province

Hepatitis B has a special importance when diagnosed in pregnant women because of possibility to protect baby from infection. The aim of this study was to evaluate hepatitis B knowledge level of midwives who follow up most of the pregnant women in the region of Malatya.

In this cross-sectional study, 195 midwives working in 24 primary health unites in the region of Malatya were included and required to answer the questionnaire form themselves. The questionnaire results were analyzed on a computer based statistical program.

In about transmission route of hepatitis B, 27% and 40% midwives have wrong answers such as hepatitis may be transmissible by spoons and plates and by kissing, respectively. Midwives have an idea in ratio of 72% like that hepatitis B may convert to hepatitis C. Eighty-six percentage of midwives have a right knowledge about protection of baby who was born from a mother with hepatitis B, however 49% of midwives answered wrongly such as hepatitis B vaccination in second month prevent this baby. Fifty-three (28%) midwives do not think that all pregnant woman should be tested for hepatitis B. There was not a statistical significance between time of service and educational degree with the ratio of right answers. Twenty percent of midwives did not know their hepatitis condition and 3.3% of them reported themselves as hepatitis B carrier.

As conclusions, the knowledge level about hepatitis B among midwives in our region is not sufficient. The babies have a risk about acquiring the infection. Pre and postgraduate education should be increased about this subject because of vertical transmission is still important route in our country.

Key Words: Hepatitis B, Knowledge Level, Midwives

+30 Ekim-2 Kasım 2002 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen 6. Ulusal Viral Hepatit Sempozyumunda poster olarak sunulmuştur.

Hepatit B virus (HBV) enfeksiyonu dünyadaki en yaygın enfeksiyonlardan biridir. Dünya sağlık örgütünün verilerine göre tüm dünyada yaklaşık 350 milyon insan HBV taşıyıcısıdır.¹ Günümüzde coğrafi dağılım farklılığı nedeniyle dünya

HBV prevalansı yönünden düşük, orta ve yüksek düzey endemisite bölgeleri olarak üçe ayrılmıştır. Türkiye orta düzeyde endemisite gösteren bölgeler arasında olup, doğu bölgelerine gidildikçe taşıyıcılık oranı %10'un üzerine çıkabilmektedir.² Orta ve yüksek epidemisite gösteren bölgelerde hastalığın edinme yaşının çoğunlukla yenidoğan ve erken çocukluk dönemleri olduğu bilinmektedir. Hastalığın önlenmesinde, gebe ve çocuk takiplerinin büyük oranda yapıldığı yerler olan sağlık ocakları ve burada çalışan ebelerin önemi büyüktür.

Hepatit B virusu, gebelik döneminde annede tespit edildiğinde bebeğine yapılan aşı ve immünooglobulin ile bu hastalıktan korunması mümkündür. Türkiye'de hastane çalışanlarında, hemşirelerde ve diğer sağlık personeli guruplarında hepatit B enfeksiyonunun bulaşma yolları ve korunma konusunda bilgi düzeyini ölçen çalışmalar yapılmış olmasına rağmen, literatür taramasında birinci basamak sağlık hizmeti veren sağlık ocağı ebelerine yönelik yapılmış bu tür bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle, Malatya il merkezinde gebelerin çoğunluğunun takibini yapan ebelerin hepatit B yönünden bilgi düzeylerini ölçmek amacı ile bu çalışma planlandı.

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu çalışma; 10-28 Haziran 2002 tarihleri arasında, Malatya il merkezine bağlı 24 sağlık ocağında çalışan toplam 253 ebeden 195'inin (%77) katılımıyla yapılmış, kesitsel ve tanımlayıcı tipte bir araştırmadır. Araştırmacıların hazırladığı hepatit B ile ilgili anket formunu dolduran katılımcılar çalışmaya dahil edildi. Anket formunda katılımcıların hepatit B hakkındaki bilgi düzeyleri, kendi hepatit B durumları ve gebelere hepatit B açısından yaklaşımları sorgulandı..

Anket sonuçları bilgisayar tabanlı istatistik programına

kaydedilerek incelendi. İstatistiksel analizlerde ki kare testi kullanıldı. Değerlendirmelerde yanılma olasılığı 0.05 olarak kabul edildi.

BULGULAR

Çalışmaya katılan 195 ebenin sosyo-demografik verileri Tablo 1'de gösterilmiştir. Ebelerin %99'u hepatit B'nin bulaşma yolları konusunda kan yolu ile bulaşmayı doğru cevaplarırken, %28'i ortak tabak veya bardak kullanımı ile, %40'ı ise öpüşme ile geçeceği şeklinde yanlış bilgiye sahiptiler. Tüm bulaşma yollarını doğru bilenlerin oranı ise sadece %45 idi. Yüzde 72 oranında hepatit B'nin hepatit C'ye dönüşebileceği şeklinde yanlış kanıları mevcuttu. Ebelerin %86'sı hepatit B'li gebeden doğan bebeğin korunabileceğini doğru cevaplarırken, %49 oranında ikinci ayda yapılan HBV aşısının bu anneden doğan bebeği koruyacağı şeklinde yanlış bilgiye sahip oldukları saptandı. Sorulara verilen doğru cevapların yüzde olarak değerleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırma grubuna dahil edilen ebelerin bazı sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı.

Yaş Grubu (n=188)	n	%
20-24	15	8.0
25-29	77	41.0
30-34	45	23.9
35-39	28	14.9
40>	23	12.2
Medeni Durum (n=193)		
Evli	175	90.7
Bekar	14	7.3
Diğer	4	2.0
Mezun Olunan Okul (n=190)		
Sağlık Koleji veya SML	89	46.8
Yüksekokul	83	43.7
Sağlık Okulu (Sağlık Meslek Lisesi)	18	9.5
Ebelik Hizmet Süresi (n=188)		
1-10 yıl	89	47.3
11>	99	52.7

Tablo 2. Araştırma grubuna dahil edilen ebelerin Hepatit B ile ilgili ifadelere verdikleri doğru yanıtların % oranları olarak dağılımı.

Hepatit B ile ilgili ifadeler	Evet (%)	Hayır
Kan yoluyla bulaşma	99.5	0.5
Anneden bebeğe bulaşma	93.8	6.2
Diş çekimi ile bulaşma	97.4	2.6
Ortak tabak kullanımı ile bulaşma	72.2	27.8
Öpüşme ile bulaşma	60.3	39.7
Tüm gebelerin hepatit yönünden taranması gerekliliği	72.3	27.7
Siroza neden olabilmesi	88.7	11.3
Karaciğer kanserine neden olabilmesi	75.3	24.7
Hepatit C'ye dönüşme durumu	28.4	71.6
Taşıyıcı olan bir gebeye hepatit aşısı uygulanması	61.9	38.1
Hepatit B'li anneden doğan bebeğin korunabileceği	86.6	13.4
Doğumdan sonra ilk 24 saatte yapılacak aşı ve Ig bebeği korur	84.0	16.0
Hepatit B'li anneden doğan bebek bağışık doğar	84.0	16.0
Hepatit B'li anneden doğan bebeği 2. ayda yapılacak aşının koruması	51.3	48.7

Ayrıca gebe takibi sırasında %28 oranında hepatit testi istenmesine gerek görülmediği sonucu elde edildi. Doğru cevap verme yönünden mezun olunan okul ve hizmet süreleri arasında istatistiksel farklılık tespit edilmedi ($p>0.05$). Ebelerin %20'si hepatit B enfeksiyonu geçirip geçirmediğini bilmediklerini, %3.3'ü ise hepatit B taşıyıcısı olduklarını belirttiler.

TARTIŞMA

HBV enfeksiyonu; temas öncesinde aktif immünizasyon, temas sonrasında ise aktif ve pasif immünizasyon ile korunulabilen kronik hepatit nedenlerinden biridir. Hastalığın en kötü seyri ise, yenidoğan döneminde özellikle doğum esnasında anneden bebeğe bulaşma şeklinde alınan formunda gözlenir. Gebe ve çocuk izlemi yapan kadın-doğum uzmanlarının, pediatristlerin, sağlık ocağı doktor ve ebelerinin HBV konusunda bilgilerinin yenidoğanın korunmasında primer önemi vardır. Malatya ilinde daha önce yapılan toplum temelli kesitsel türde ve tüm yaş gruplarının dahil edildiği bir çalışmada %6 oranında HBsAg pozitifliği tespit edilmiştir.³ Aşılama çalışmaları ve hepatitler konusunda bilincin artması ile çocukluk yaş grubunda HBV sıklığı azalmaktadır. Bu çalışma ile ilimizde gebe ve çocuk izlemine yapmakta olan ebelerin bilgi düzeyinin ölçülmesi amaçlanmıştır.

Yurtdışında birinci basamak sağlık hizmeti veren doktor, kadın doğum uzmanı, hemşire ve ebelere mektup gönderilerek yapılan bir çalışmada HBV testinin %98 oranında, başka bir çalışmada ise %93 oranında istendiği bildirilmektedir.^{4,5} Bizim çalışmamızda ise %72 oranında hepatit testi istendiği öğrenilmiştir. Bu veri yurtdışına göre oldukça düşük görünmektedir. Ebelerin hepatit testini tüm hastalarda istemeleri amaçlanmalıdır. Ayrıca ebelerin %84'ü hepatit B'li anneden doğan bebeğin korunabileceğini bilmesine karşın, %49 oranında aşının ve immün globulin uygulamasının aciliyeti konusunda yetersiz bilgiye sahiptirler. Bu oldukça yüksek bir oran olup bu ebelerin takibinde olan ve tespit edilmiş veya edilmemiş bir viral hepatit B taşıyıcısı olan gebelerin yarısının çocuklarının enfeksiyonla karşılaşma riski bulunduğu anlamını taşımaktadır. Buna karşın ebelerin %84'ü hepatitli anneden doğacak bebeğin bağışık doğacağı şeklindeki düşünceleride bu konudaki bilgi karmaşasının ne boyutta olduğunu göstermektedir.

Hepatit viruslarının bulaş yolları konusunda sağlık personelinin bilgi düzeyi ülkemizde bazı çalışmalarda değerlendirilmiştir. Birinci basamak sağlık kuruluşlarında personelin bilgi düzeyini değerlendiren

bir çalışmada hepatit B enfeksiyonunun bulaşma yollarının %73 oranında doğru cevaplandığı bildirilmiştir.⁶ Bizim çalışmamızda ise kan yolu ile bulaşma çoğunlukla doğru bilinmesine karşın tüm bulaşma yollarını doğru bilenlerin oranı sadece %45 dir. Bu oran oldukça düşük olup bizim çalışmamızın sadece ebeleri kapsaması, doktorların ve diğer sağlık gruplarının yer almaması bilgi seviyesinin düşük görünmesine sebep olmuş olabilir.

Halk arasında hepatit B'nin hepatit C'ye dönüşebileceği yaygın bir kanıdır. Ancak ebeler arasında da bu düşüncenin %72'lere ulaşması oldukça ilginç görünmektedir.

Ebelerin eğitim düzeyi ve hizmet yılları arasında bilgi düzeyi bakımından anlamlı fark çıkmaması düşündürücüdür. Diğer bir ifade ile yüksek okul mezunu ile sağlık meslek lisesi mezunları arasında ve süre olarak az çalışan ile çok çalışan arasında bilgi düzeyi yönünden farklılık tespit edilememiştir. Hepatitler ve diğer seksüel ve vertikal geçiş yapabilen hastalıklar konusunda bilgilerin mezuniyet öncesi ve hizmet içi eğitimler ile artırılması gerekmektedir.

Ülkemizde HBV aşısı çocukluk dönemi rutin aşıları arasında uygulanmaya 1998 yılında girmiştir.⁷ Ancak diğer aşılar ile birlikte ikinci ayda uygulanması hepatit B'li bir anneden doğan bebeğin korunmasında yeterli değildir ve çocuk HBV ile enfekte olabilir. Dünya sağlık örgütü 1997'den itibaren tüm dünyada yenidoğanlara hepatit B aşısını şart koşmaktadır.⁸ Ülkemizde ise 29 Eylül 2003 tarihindeki genelgele ile tüm yataklı ve yataksız sağlık kuruluşlarında doğumdan hemen sonra hepatit B aşısının uygulanması koşulu getirilmiştir. Bu uygulamaya rağmen bebeğin aşı ve immünglobulin ile daha güvenli bir şekilde korunabilmesi bakımından ebelerin hepatit B yönünden taranması gereklidir.

Hepatit B'li bir hastanın takip ve tedavisi için harcanan çabalar, ekonomik yük, psikolojik sorunlar ve sonuçta istenmeyen seyir karşısında, çok daha az çaba ve para harcayarak bir çok çocuğun Hepatit B'den korunmasının mümkün olacağı unutulmamalıdır. Bu konuda kadın doğum uzmanları, pediatristler, sağlık ocağı hekimleri ve ebelerin sürekli eğitimi ve hastalığın öneminin vurgulanması için daha fazla çaba gösterilmesi gerektiği görüşündeyiz.

Sonuç olarak ilimizde hepatit B yönünden ebelerin bilgi düzeyleri yeterli bulunmamış, birinci basamak sağlık kuruluşlarında gebe takibi sırasında annenin hepatit B taşıyıcılığı durumunda bebeğin kronik

hepatit B edinme riskinin olabileceği sonucuna varılmıştır. Ülkemizde vertikal geçişin hala önemli bulaşma yollarından biri olduğu düşünülürse, ebelerin bu konuda bilgi düzeylerinin artırılması gerektiği görüşündeyiz.

KAYNAKLAR

- 1- Shaw-Stiffel TA. Chronic Hepatitis. In: Mandell GL, Bennett JE, and Dolin R, eds. Principles and Practice of Infectious Diseases. Volume 1. 5th ed. Philadelphia, Pennsylvania: Churchill Livingstone, 2000: 1297-331
- 2- Taşyaran AM. HBV İnfeksiyonu Epidemiolojisi In: Viral Hepatit 2001; Kılıçturgay K., Badur S. (eds). İstanbul 2001; 121-8.
- 3- Kurcer MA, Pehlivan E. Hepatitis B seroprevalance and risc factors in urban areas of Malatya. Turk J Gastroenterol 2002; 13(1): 1-5.
- 4- Weisbord JS, Koumans EH, Toomey KE, Grayson C, Markowitz LE. Sexually transmitted diseases during pregnancy: screening, diagnostic, and treatment practices among prenatal care providers in Georgia. South Med J 2001; 94(1): 47-53.

- 5- Keane FE, Neale J, Phillips T, Heard L, Jones R, Guttridge B, Bendall R. Offering routine antenatal testing for HIV and hepatitis B in the rural setting of Cornwall. Sex Transm Infect. 2002; 78(2): 133-4.
- 6- Maral I, Özkan S, Aybay C, Bumini MA. Birinci basamakta çalışan sağlık personelinde viral hepatit A,B,C ve E seroprevalansı ve personelin bu infeksiyonların bulaş yollarını bilme durumu. İnfeksiyon Dergisi. 1999; 13(1): 89-93
- 7- Soydal T, Uğurlu M, Usta E. Hepatit B hastalığının Türkiye'deki durumu. Viral Hepatit Dergisi. 2004; 9(3): 170-6.
- 8- Çullu F. Çocukluk çağında A,B,C Hepatitleri In: Viral Hepatit 2001; Kılıçturgay K., Badur S. (eds). İstanbul 2001; 276-95.

Yazışma Adresi:

Yrd.Doç.Dr.Yasemin Ersoy
İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi
İnfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji
Anabilim Dalı, 44280 Malatya
Tel : 422 341 10 59
Fax : 422 341 07 28
E-Posta : yersoy@inonu.edu.tr